DE PARTIBUS FORMISQUE QUIBUS TRAGOEDIAM CONSTARE VOLUERIT ARISTOTELES.

SCRIPSIT

Dr. J. J. KLEIN
GYMNASII REGII BONNENSIS COLLEGA.

BONNAE
FORMIS CAROLI GEORGII.
MDCCCLVI.

DE

PARTIBUS FORMISQUE QUIBUS TRAGOEDIAM CONSTARE VOLUERIT ARISTOTELES.

Δεῖ δὲ καὶ ὅταν ὄνομά τι ὑπεναντίωμά τι δοκῇ σημαίνειν ἐπισκοπεῖν, ποσαχῶς ἂν σημήνειε τοῦτο ἐν τῷ εἰρημένῳ.
Arist. Poet. XXV, 15.

Aristoteles in Poeticae exordio totius operis consilium ac rerum tractandarum ordinem paucis proponit. Ac primum quidem de arte poetica universa, deinde de singulis eius artis generibus ita se disputaturum ait, ut uniuscuiusque generis et vis ac facultas et perfecta mythorum compositio et partium formarumque numerus ac natura (*ἐκ πόσων καὶ ποίων ἐστὶ μορίων*) ostendatur; simili autem ratione cetera quoque, quae eiusdem sint disciplinae, se explicaturum profitetur. Quaenam philosophus dicat *μόρια*, inter viros doctos a Robortelli et Victorii aetate ad hunc usque diem fuit dissensio. „Significarit Aristoteles, ait Victorius [1]), partes quantas (hoc nomine appellat *μέρη*, quae cap. XII. describuntur) verbo *πόσων* qualesve (partes dicit, quae cap. VI. explicantur) illo quod consequitur *ποίων*, ut interpretes acceperunt, videndum est. Ipse namque puto prius illud nomen positum esse ad numerum tantum partium indicandum sive illae quantae sive quales sint; posterius vero communiter itidem pertinere ad vim naturamque earum omnium ostendendam." Idem fere Castelvetrus [2]) et ex recentioribus interpretibus Hartungius [3]) de his *μορίοις* sentiunt, nisi quod ille tragoediae quoque implicationem et solutionem (*δέσιν* et *λύσιν*) in *μορίων* numero refert, hic insuper etiam addere videtur tragoediarum formas. Alii, ut Heinsius, Thyrwittus, Hermannus, Graefenhanius, quam ipsi sententiam voci *μορίων*

---

1) In comment. in libr. Arist. de Poet. p. 2 Florent. 1560.

2) In Poet. d'Arist. p. 10 seq. Basil. 1576.

3) In libro, qui inscriptus est: Lehren d. Alten über d. Dichtkunst, p. 1 et p. 113—137.

subiiciant, non indicarunt. Spengelius[1]) denique, Ritterus[2]), Düntzerus[3]) de solis cogitant partibus, quae capite VI. enumerantur. Ad quam dissensionem quum illud accedat, quod de locis ipsis, quibus *μόρια* illa explicantur vel memorantur, non solum maxime discrepant interpretes, sed veram etiam Aristotelis mentem nondum satis perspexisse mihi videntur: non ab re erit diligentius retractare totam Aristoteleam de tragoediae *μορίοις* doctrinam. Qua in disputatione nec volui nec potui propter angustos limites huic scriptioni constitutos ita versari, ut ubique diversas virorum doctorum sententias percenserem ac diiudicarem, sed maximam partem id potissimum spectavi, ut universam viam, qua philosophus hoc libello procedit, brevius describerem et scriptoris usum loquendi ac cogitandi accuratius explorarem.

Generali de arte poetica disputatione absoluta (cap. I — V) Aristoteles ad tragicae poesis naturam describendam progressus primum tragoediae ponit definitionem; tum ex iis, quae tragici poematis exhibent *οὐσίαν*, elementa eruit vel partes (*μόρια*, *μέρη*), in quibus posita est propria tragoediae vis et natura (cap. VI). Tragicorum enim et comicorum poetarum secundum Stagiritam est proprium, agendo, non narrando, perficere imitationem (*πράττοντες ποιοῦνται τὴν μίμησιν*[4]); ex quo efficitur, oculis cerni actionem, quam imitantur. Prima igitur tragici carminis pars neces-

---

1) In Act. Acad. Monac. a. 1837, p. 225.

2) In comment. in Arist. Poet. p. 76.

3) In libro, qui inscriptus est: Rettung der Aristotel. Poetik, p. 19.

4) Poetas dramaticos, quos vocant, ex Aristotelis mente non solum eos qui agunt (*πράττοντας*) imitari, sed dum in imitatione versentur ipsos agere (*πράττοντες μιμοῦνται*), ex initio cap. III. luce videtur clarius, quamvis omnes fere interpretes aliter sentiant. Sic philosophus cap. III, 3: *ἐν τρισὶ δὴ ταύταις διαφοραῖς ἡ μίμησίς ἐστιν, ὡς εἴπομεν κατ᾽ ἀρχάς, ἐν οἷς τε καὶ ἃ καὶ ὥς* i. e. tribus igitur his differentiis cernitur imitatio, ut ab initio (cap. I, 3) diximus, et instrumentis quibus imitatio fit (*ἐν οἷς*) et rebus quas imitantur poetae (*καὶ ἅ*) et modo quo imitationem perficiunt (*καὶ ὥς*). Ex quibus scriptor haec colligit: *ὥστε τῇ μὲν ὁ αὐτὸς ἂν εἴη μιμητὴς Ὁμήρῳ Σοφοκλῆς, μιμοῦνται γὰρ ἄμφω σπουδαίους.* Sophoclem, poetam tragicum, confert cum Homero, epico poeta, eumque similem esse dicit Homeri, quatenus uterque *σπουδαίους* imitatur; itaque ratione habita rerum quas imitantur (*ἅ*) inter se consentiunt poetae tragici et epici, diversus est modus quo imitantur (*ὥς*). *Τῇ δέ*, pergit Aristoteles, *Ἀριστοφάνει, πράττοντας γὰρ μιμοῦνται καὶ δρῶντας ἄμφω.* Quo enuntiato significatur id quod tragici et comici poetae est proprium. Atqui non proprium est Sophoclis et Aristophanis eos qui agunt (*πράττοντας*) imitari, quum idem videlicet faciat poeta epicus (cap. II, 1: *μιμοῦνται οἱ μιμούμενοι πράττοντας*); ergo ratione habita imitandi modo (*ὥς*), qui est idem apud tragicum et comicum poetam (*τῇ δὲ ὁ αὐτὸς ἂν εἴη μιμητὴς Ἀριστοφάνει Σοφοκλῆς*), Aristoteles nihil aliud scribere potuit nisi *πράττοντες γὰρ μιμοῦνται καὶ δρῶντες ἄμφω* et paullo post *ὅτι μιμοῦνται δρῶντες.*

saria, quae ex tragoediae definitione elicitur, ὄψις est vel ὄψεως κόσμος i. e. ea carminis tragici indoles, ex qua in scena potest repraesentari (ἐπεὶ δὲ πράττοντες ποιοῦνται τὴν μίμησιν, πρῶτον μὲν ἐξ ἀνάγκης ἂν εἴη τι μόριον τραγῳδίας ὁ τῆς ὄψεως κόσμος cap. VI, 4.). Simul autem audiri ea necesse est quae poeta ante oculos exhibet; ergo duae aliae partes necessariae accedunt, utpote quae sint instrumenta, quorum ope imitatio efficitur (εἶτα μελοποιία καὶ λέξις· ἐν γὰρ τούτοις ποιοῦνται τὴν μίμησιν). Iam vero tragoedia quoniam consistit in imitatione actionis cuiusdam, quae in conspectum venit per eos qui agunt quique pro animi mentisque natura certam ac propriam habeant oportet agendi et cogitandi indolem: quarta et quinta tragoediae pars necessaria est διάνοια et ἦθος (cap. VI, 5: ἐπεὶ δὲ πράξεως ἐστὶν ἡ μίμησις, πράττεται δὲ ὑπό τινων πραττόντων, οὓς ἀνάγκη ποιούς τινας εἶναι κατά τε τὸ ἦθος καὶ τὴν διάνοιαν, πέφυκεν αἴτια δύο τῶν πράξεων εἶναι, διάνοια καὶ ἦθος). Denique universus complexus factorum eorumque compositio ac tenor est μῦθος. „Necesse est igitur — sic partium numerum cogit Aristoteles cap. VI, 7 — cuiusque tragoediae sex sint partes, ex quibus certam ac definitam naturam nanciscitur tragoedia. Hae autem sunt: μῦθος et ἤθη et λέξις et διάνοια et ὄψις et μελοποιία. Nam quibus instrumentis imitantur (poetae tragici) partes sunt duae (λέξις et μελοποιία), quo modo imitantur, una est pars (ὄψις), quae imitantur, tres partes sunt (μῦθος, ἤθη, διάνοια) et praeter eas alia nulla est pars. Atque his quidem partibus ad naturam tragoediae pertinentibus (τούτοις τοῖς εἴδεσιν) eorum i. e. poetarum haud pauci, ut ita dicam, sunt usi; namque ὄψιν habet unaquaeque tragoedia et ἦθος et μῦθον et λέξιν et μέλος et διάνοιαν similiter; maxima vero ex his partibus est factorum compositio."

In hac tragoediae partitione, qua philosophus primum genus persequitur μορίων, quorum tractationem in operis initio est pollicitus, nonnulla insunt, quae ab aliis aliter explicantur vel etiam ab Aristotelis manu esse aliena iudicantur. Itaque in locos controversos accuratius inquiramus.

Ἀνάγκη οὖν, ait scriptor, πάσης τραγῳδίας μέρη εἶναι ἕξ, καθ' ἃ ποιά τις ἐστὶν ἡ τραγῳδία. Quibus verbis Aristoteles tragoediae principium et quasi causam efficientem (καθ' ἃ) inesse dicit in necessariis illis sex partibus, ita ut ex iis, tamquam ex fonte, tragicum carmen propriam ποιότητα nanciscatur. Ποιότητος autem notio princeps in eo cernitur, ut peculiarem rei naturam definiat atque vim [1]). Quocirca partes illae sunt διαφοραί, quae, notionis complexum, quem dicunt logici, efficientes, cum genere i. e. cum μιμήσει πράξεως σπουδαίας coniunctae definitam poesis speciem, scilicet tragoediam constituunt [2]). Nomen μέρος igitur hoc loco ad qualitatem ita refertur,

---

1) Cf. Arist. Met. IV, 14 p. 1020 b 14: πρώτη ποιότης ἡ τῆς οὐσίας διαφορά. Ib. p. 1020 a 33: τὸ ποιὸν λέγεται ἡ διαφορὰ τῆς οὐσίας. Ib. IV, 28 p. 1024 b 5: γένος, οὗ διαφοραὶ λέγονται αἱ ποιότητες. Top. IV, 2 p. 122 b 16: οὐδεμία διαφορὰ σημαίνει τί ἐστιν, ἀλλὰ μᾶλλον ποιόν τι.

2) Cf. Met. VI, 12 p. 1038 a 8: φανερὸν ὅτι ὁ ὁρισμός ἐστιν ὁ ἐκ τῶν διαφορῶν λόγος. Top. I, 8 p. 103 b 15: ὁ ὁρισμὸς ἐκ γένους καὶ διαφορῶν ἐστίν.

ut indicet notas, quae sunt notionis partes secundum ea, quae leguntur in Met. IV, 25 p. 1023 b 23: τὰ ἐν τῷ λόγῳ τῷ δηλοῦντι ἕκαστον καὶ ταῦτα μόρια τοῦ ὅλου. Quod autem non simpliciter dicit ποιά, sed ποιά τις, in eo nihil aliud agit Aristoteles, nisi ut significet singulares ac proprias differentias [1], quibus collatis in unum, tragoedia seiuncta sit a ceteris poesis generibus [2], ita ut ubi in poemate vel potius in μιμήσει πράξεως σπουδαίας illae partes, ibi sit tragoedia, et ubi vera tragoedia, ibi illae partes.

Quae proxime sequuntur nihil habent quod offendat. Quamquam imprimis torsit viros doctos enuntiatum: τούτοις μὲν οὖν οὐκ ὀλίγοι αὐτῶν ὡς εἰπεῖν κέχρηνται τοῖς εἴδεσιν· καὶ γὰρ ὄψιν ἔχει πᾶν καὶ ἦθος καὶ μῦθον καὶ λέξιν καὶ μέλος καὶ διάνοιαν ὡσαύτως· μέγιστον δὲ τούτων et quae sequuntur. De hoc loco, quem alii sensu destitutum, alii ab aliena manu insertum esse dicunt, singulorum interpretum opiniones repetere nolo, sed meam qualemcunque sententiam expromam. Ac primum quidem, quod ad sententiarum contextum attinet, scriptor hoc enuntiato institutam disputationem componens ad novam transit disputandi materiam, id quod adhibitis particulis μὲν οὖν sequente δέ indicatur; his enim particulis summam eorum, quae iam exposita sunt, colligens ad aliam progredi consuevit philosophus disquisitionem. Deinde verba τούτοις τοῖς εἴδεσιν manifesto respiciunt ad μέρη modo explicata atque accuratius definiunt, quae dicat μέρη Aristoteles; latius enim patet μέρος quam εἶδος, ita quidem ut omnia εἴδη dici possint μέρη, at non omnia μέρη sint εἴδη. Significantur autem nomine εἴδη eae partes, quae, ut iam dixi, propriam tragoediae naturam exprimunt vel notae, ex quibus conficitur notionis descriptio [3]. Reliquum est ut verba οὐκ ὀλίγοι αὐτῶν ὡς εἰπεῖν, quae maximae fuerunt offensioni, explicemus. Aristoteles quum dicit αὐτῶν, aperte intelligit μιμουμένους i. e. poetas, qui ex antecedente verbo μιμοῦνται cogitatione sunt supplendi; quod ita perspicuum est, ut verbo monuisse sufficiat. Deinde dictioni οὐκ ὀλίγοι, quae κατὰ λιτότητα proprie significat plerosque, formula ὡς εἰπεῖν necessario additur, quia hoc loco οὐκ ὀλίγοι vere plus valent, quam ipsa verba significare videntur. Etenim haec formula — quae plerumque in eiusmodi enuntiatis, quibus aliquid vel affirmatur universe vel negatur, adiicitur vocibus numerum designantibus — eam habet vim, ut vocabulum,

---

1) Sic Met. III, 3 p. 1005 b 1 σοφία τις significat scientiam certis finibus circumscriptam. Cf. ib. III, 2 p. 1003 b 33: ὅπερ ὄν τι. Ib. IX, 4 p. 1055 b 3: ἡ δὲ στέρησις ἀντίφασίς τίς ἐστιν. Cat. X p. 12 a 38: στέρησις γάρ τις ἡ τυφλότης ἐστίν.

2) Cf. Met. IX, 8 p. 1058 a 7: λέγω γὰρ γένους διαφορὰν ἑτερότητα ἣ ἕτερον ποιεῖ τοῦτο αὐτό.

3) Cf. Phys. ausc. II, 3 p. 194 b 29: τὰ μέρη τὰ ἐν τῷ λόγῳ. De part. anim. I, 3 p. 643 a 24: ἔστι δ᾽ ἡ διαφορὰ τὸ εἶδος ἐν τῇ ὕλῃ. Met. VII, 2 p. 1043 a 19: ἔοικε γὰρ ὁ διὰ τῶν διαφορῶν λόγος τοῦ εἴδους εἶναι. Ib. VI, 7 p. 1032 b 1: εἶδος δὲ λέγω τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστου. Prorsus eadem sententia subiecta est τοῖς εἴδεσιν Poet. IV, 11; dicit enim scriptor hoc: Ac quaerere quidem, utrum tragoedia, quod ad partes attinet quibus propria eius natura continetur atque vis (τοῖς εἴδεσιν), omnibus numeris iam sit absoluta necne, sive tragoediam tantummodo legas, sive in scena repraesentatam videas, alius est disputationis.

cui est adiecta, non suo ac proprio significatu accipiendum, sed cogitatione aliquid esse vel demendum vel addendum moneat. Utrum hoc sit an illud, ex tota cuiusque loci sententia intelligitur [1]). Iam vero Aristotelem hoc loco non de plerisque poetis tragicis, sed de omnibus ac singulis cogitare quum satis ex eo apparet, quod, una alterave illarum partium adempta, tragoedia consistere omnino non potest, tum plane ex iis patet, quae explicandi causa sunt adiuncta: *καὶ γὰρ ὄψιν πᾶν ἔχει* et quae sequuntur. Ex quo haud dubie efficitur, ut scriptor in addenda formula *ὡς εἰπεῖν* non augere modo voluerit multitudinis notionem, sed gravius etiam et per ironiam quandam id quod in animo illi est asseverare, ita quidem ut dictio *οὐκ ὀλίγοι ὡς εἰπεῖν* idem fere exprimat atque *ὅλως* vel *ἁπλῶς ἅπαντες*. Denique quod ad adiectivum *πᾶν* attinet, facile ex loci sententia cogitatione suppletur nomen *δρᾶμα* vel generis notio, quae pro eius specie i. e. tragoedia in scriptoris mente est [2]).

Hucusque igitur ea cognovimus *μόρια*, quibus complexus, quem vocant, notionis carminis tragici (*τοῦ λόγου μέρη*) et peculiaris natura formaque, qua tragoedia id est quod est, explicatur. Iam vero Aristoteles, postquam mythum esse primariam tragoediae partem pluribus confirmavit argumentis ceteraeque quid valeant partes breviter ostendit (cap. VI, 9—19): ad definitionem tragoediae respiciens accurate ea deinceps describit, in quibus mythi posita est omnis vis et natura. Etenim in mytho necesse est insit quum *ὁλότης, τελειότης, μῆκος εὐμνημόνευτον*, tum unitas vel *μία πρᾶξις*. Hinc autem alia consequitur qualitas, ex qua a poeta qualia possunt fieri ita sunt effingenda et oculis subiicienda, ut fieri ea veri est simile vel necessarium (cap. VII—IX, 10 p. 1451 b 32).

Quibus expositis, ex mythis universis, sive ab ipso poeta inventis sive traditione acceptis recteque conformatis [3]), quales sint deterrimi qualesque pulchriores paucis in-

---

1) Prioris generis exempla haec adscribo: de part. anim. I, 3 p. 643 b 4: *πάντα γὰρ ὡς εἰπεῖν, ὅσα ἥμερα, καὶ ἄγρια τυγχάνει ὄντα.* Ib. I, 1 p. 639 a 8: *τοῦτον περὶ πάντων ὡς εἰπεῖν κριτικόν τινα νομίζομεν εἶναι.* Phys. ausc. VIII, 3 p. 253 a 32: *τὸ μὲν οὖν πάντ' ἠρεμεῖν — οὐ μόνον πρὸς τὸν φυσικόν, ἀλλὰ πρὸς πάσας τὰς ἐπιστήμας ὡς εἰπεῖν.* Pol. II, 5 p. 1263 b 4: *φιλοῦσι πάντες ὡς εἰπεῖν ἕκαστον τῶν τοιούτων.* Met. I, 1 p. 980 a 25: *τὸ ὁρᾶν αἱρούμεθα ἀντὶ πάντων ὡς εἰπεῖν τῶν ἄλλων.* Exempla alterius generis, ubi numerus augetur, haec sunt: Phys. ausc. I, 7 p. 190 b 35: *ὥστε οὔτε πλείους τῶν ἐναντίων αἱ ἀρχαὶ τρόπον τινά, ἀλλὰ δύο ὡς εἰπεῖν τῷ ἀριθμῷ, οὔτ' αὖ παντελῶς δύο — ἀλλὰ τρεῖς.* De part. anim. II, 7 p. 652 b 23: *καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἔναιμα ἔχει πάντα ἐγκέφαλον, τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν ὡς εἰπεῖν, πλὴν ὅτι κατὰ τὸ ἀνάλογον.* Met. III, 5 p. 1010 a 30: *ἀλλ' οὗτος οὐθὲν ὡς εἰπεῖν μόριον τοῦ παντός ἐστιν.* Quibus addo exemplum Platonicum, quod legitur in Hipp. mai. 285 C.: *ἐκείνων γε ὡς ἔπος εἰπεῖν πολλοί* i. e. permulti.

2) Cf. Poet. XII, 1: *κοινὰ μὲν ἁπάντων ταῦτα.* Ib. XVIII, 7: *καίτοι τί διαφέρει ἢ ἐμβόλιμα ᾄδειν ἢ ῥῆσιν ἐξ ἄλλου εἰς ἄλλο ἁρμόττειν.*

3) Sic recte significasse mihi videor sententiam, quae subiecta est verbis *τῶν ἁπλῶν μύθων* (c. IX, 11 p. 1451 b 33). Aristoteles videlicet expositionem, quam capite IX. instituit, sic fere colligit §. 9: Poeta igitur non fit eo poeta, quod verba includit versibus, sed quatenus ipse my-

dicatur. Qua divisione transitum parat philosophus ad enarrandas mythorum species et partes (cap. X et XI). Generis autem formae ex differentiis inter se oppositis oriuntur (πᾶν γένος ταῖς ἀντιδιῃρημέναις διαφοραῖς διαιρεῖται Top. VI, 6 p. 143 a 36). Atqui actionum (πράξεων), quarum imitationes sunt mythi, differentiae extremae, sibi invicem oppositae, sunt ἁπλότης et συμπλοκή. Ergo ex hoc divisionis fundamento, quod logici dicunt, recte duae mythi species ducuntur, scilicet mythus simplex et implicatus, vel — id quod continuo ab Aristotele in utriusque formae definitione additur — mythus ἄνευ περιπετείας ἢ ἀναγνωρισμοῦ et mythus μετ' ἀναγνωρισμοῦ ἢ περιπετείας ἢ ἀμφοῖν. Ita scriptor ad explicandas deducitur duas mythi partes, περιπέτειαν et ἀναγνώρισιν, quae aut singulae aut coniunctae mythum constituunt implexum. Tertiam autem iis adiungit partem, πάθος, quod aeque ac duae priores partes est mythi differentia specifica mythumque efficit παθητικόν. Quae mythi species medium obtineat locum necesse est inter simplicem et implicatum, quippe qui in eodem genere plurimum inter se differant maximeque distent (πρώτη ἐναντίωσις Met. IX, 4 p. 1055 a 33), ita ut haec mythi diversitas neutram in partem superari queat. Hac in mythi partium divisione num ternarius numerus sit plenus ac perfectus necne, Aristoteles hoc loco non certo constituit; simpliciter enim „duae igitur, ait cap. XI, 6, mythi partes, quod ad ea attinet de quibus nunc agitur, sunt περιπέτεια et ἀναγνώρισις, tertia autem est πάθος", neque eiusmodi formulam addit, qualem invenimus cap. VI, 7: καὶ παρὰ ταῦτα οὐδέν. Sed tamen ἁπλότης et συμπλοκή talia sunt contraria, ut praeter πάθος alteram etiam differentiam mediam non excludant. Verum ad hanc rem infra revertetur oratio; nunc restat, ut, quae intercedat ratio inter tria mythi μόρια et sex partes, quae τὸ τί ἐστιν vel principium tragoediae constituunt, paucis indicetur. Totum autem discrimen in eo positum est, ut partes, quae capite VI. explicantur, propriam definiant formam, quam tragica poesis induit [1]), περιπέτεια contra et ἀναγνώρισις et πάθος mythi ambitum, quem vocant, constituentes prouti adsunt vel absunt — nam nec necessario nec semper in mytho insunt — diversas procreent mythi

---

thum sive invenit sive traditum acceptumque recte conformat (cf. cap. XIV, 5 p. 1453 b 25: αὐτὸν δὲ εὑρίσκειν δεῖ καὶ τοῖς παραδεδομένοις χρῆσθαι καλῶς). Quodsi eveniat, ut, quae traditione accepit, arte conformet, nihilominus est poeta, quandoquidem poeta est per μίμησιν. Cui mythi distinctioni deinde alia adiungitur differentia, quae pariter cadit in mythum a poeta mere confictum atque in eum, cuius argumentum sumptum est ex fabularum cyclo. Dicit igitur verbis τῶν δὲ ἁπλῶν μύθων hoc: Ex omnibus autem mythis, nulla discriminis, quod interest inter mythum inventum et traditione acceptum, habita ratione, deterrimi sunt episodici, c. q. s. Sic de gen. et corr. I, 3 p. 317 b 4 et 35 τὶς γένεσις et γένεσις κατὰ μέρος opponitur ἁπλῇ γενέσει (cf. Biese, Philos. des Arist. I p. 54 not.). Itaque ἁπλοῦν h. l. illam habet vim, qua adverbium ἁπλῶς usurpari nemo ignorat. Quod autem praeterea adiectivum ἁπλοῦν est vocabulum artis poeticae proprium, id ipsum huius loci intelligentiae attulit impedimentum.

1) Cf. Met. VII, 10 p. 1035 b 34: τοῦ λόγου μέρη τὰ τοῦ εἴδους μόνον ἐστίν. Phys. ausc. I, 7 p. 190 a 16: τὸ γὰρ εἴδει λέγω καὶ λόγῳ ταὐτόν.

species. Iam vero quoniam *μῦθος*, sicut ipsa tragoedia, *μίμησις πράξεως* vocatur atque in ipso mytho omnis tragoediae cernitur vis [1]), sane non est cur mireris, quod tres mythi partes easdem philosophus ipsius tragoediae partes esse dicat; sed nihilo minus toto genere disiunctae sunt ab iis tragoediae partibus, *οἷς ὡς εἴδεσι δεῖ χρῆσθαι.*

Quibus verbis ad vexatissimum Poeticae delati sumus caput, quod plures interpretes vel ab ipso Aristotele vel ab hoc loco alienum esse censuerunt. Mihi quidem in accurata hac externarum dramatis partium descriptione nihil inesse videtur, propter quod summo philosopho abiudicanda sit.

Primum enim nihil afferunt, qui rem, quae hic tractatur, ab arte poetica abhorrere atque adeo Stagirita haud dignam esse contendunt. Imo vero ad Poeticae rationem ea quae capite duodecimo continentur ita sunt apposita, ut, quod recte monet Knebelius, Aristoteles officio suo defuisset, si tragoediae mythique partibus *κατὰ τὸ ποιόν* non adiunxisset *ποσότητος* descriptionem. Quid? quum in libelli exordio dicit: *ἔτι δὲ λέγωμεν, ἐκ πόσων καὶ ποίων ἐστὶ μορίων ἕκαστον εἶδος*, nonne item tragoediae *μόρια κατὰ τὸ ποσόν*, ut eas partes, quae internam tragici carminis naturam declarant, se descripturum profitetur? Porro autem, quod ea res hoc ipso loco traditur, id praepostere fieri credere noli. Aristoteles enim inde a capite septimo mythi rationes consectatur universas, ac proprias quidem mythi qualitates cap. VII—IX, species cap. X, partesque cap. XI exponit. His vero partibus non inepte adiuncta esse videtur externarum tragoediae partium descriptio, quippe qua expositio, quam philosophus universe instituit de mytho, absolvatur. At hanc descriptionem dicunt nimis esse ieiunam et aridam. Est simplex sane ac ieiuna, nec tamen minus apta philosophi consilio, qui nihil aliud spectet, quam ut externarum partium nomina enumeret simpliciter eorumque vim et potestatem ex linguae usu aperiat (*τί σημαίνει* Anal. post. II, 7 p. 92 b 26) [2]). Quam definiendi ieiunitatem vel potius simplicitatem haud facile quisquam ad scholiastas auctores referre velit, qui eos longe minutius eiusmodi definitiones tractare noverit. Denique quod sententiarum et verborum obscuritatem, ambiguitatem, negligentiam queruntur VV. DD., vereor ne isti peculiare Stagiritae dicendi genus haud satis respexerint atque suas temere susceptas opiniones Aristoteleis verbis admiscuerint. Hanc in rem satis habeo attulisse,

---

1) Cf. Poet. VIII, 4: *τὸν μῦθον, ἐπεὶ πράξεως μίμησίς ἐστιν.* Ib. IX, 8: *δῆλον οὖν ὅτι τὸν ποιητὴν μᾶλλον τῶν μύθων εἶναι δεῖ ποιητὴν ἢ τῶν μέτρων.* Ib. VI, 14: *ἀρχὴ μὲν οὖν καὶ οἷον ψυχὴ ὁ μῦθος τῆς τραγῳδίας.* Ib. VI, 10: *ὁ μῦθος τέλος τῆς τραγῳδίας.* Itaque *μῦθος* principium est tragoediae componendae; partes autem principii necesse est operis effecti i. e. tragoediae sint partes.

2) Simili fere explicandi ratione utitur, quum Eth. Nic. II, 7 p. 1108 a 19 *περὶ μὲν τὸ ἀληθές*, ait, *ὁ μὲν μέσος ἀληθής τις καὶ ἡ μεσότης ἀλήθεια λεγέσθω, ἡ δὲ προσποίησις ἡ μὲν ἐπὶ τὸ μεῖζον ἀλαζονεία καὶ ὁ ἔχων αὐτὴν ἀλαζών, ἡ δ' ἐπὶ τὸ ἔλαττον εἰρωνεία καὶ εἴρων.* Item vel liberius in Poet. VI, 5 *λέγω δέ*, inquit, *μελοποιίαν ὃ τὴν δύναμιν φανερὰν ἔχει πᾶσαν.*

quae praeclare Naekius, de aliis quibusdam Arist. Poet. locis disputans [1]: Obscuritas ista, inquit, digna est, ex qua latentem scriptoris sapientiam eruamus, et praestat Aristotelis negligentia multorum diligentiae.

Iam accedamus ad explicandum huius capitis initium, quo tertium μορίων genus ita inducitur: „Atque tragoediae μέρη, quibus quidem ut partibus ad propriam tragici carminis naturam pertinentibus (ὡς εἴδεσιν) uti oportet, supra enumeravimus; partes autem secundum quantitatem et quidem loco separatae, in quas tragoedia dividitur, hae sunt: prologus, episodium, exodus, choricum; atque hoc aut parodus est aut stasimum. Atque ea quidem sunt communia omnium, singulorum autem propria ac peculiaria sunt quae ex scena cantantur et commi."

Μέρη δὲ τραγῳδίας, οἷς μέν et quae sequuntur. Particula δέ, quum μέν non antecedat, ad novum transiri indicat disputandi argumentum. Quum enim Aristoteles modo tractaverit mythi partes, quae eaedem latiore significatione partes tragoediae dici possunt, iam nunc, ut transitum paret ad alia tragoediae μόρια describenda, illas partes, quae capite VI. sunt explicatae, in memoriam revocat simulque dedita opera eodem quo illic utitur εἴδη vocabulo. Quocirca duplicem habent oppositionem verba „μέρη δὲ τραγῳδίας, οἷς μὲν ὡς εἴδεσι δεῖ χρῆσθαι". Primum enim, ut particula δέ ostendit, partes (εἴδη), quibus semper et ubique tragicum poetam uti oportet, oppositae sunt mythi partibus, quae non necessario in unoquoque mytho inveniuntur; tum particula μέν declarat, partibus, quae sunt εἴδη, opponi quantitatis partes, quas hoc capite explicaturus est scriptor. Partitio igitur κατὰ τὸ ποιόν facta opponitur et divisioni κατὰ τὸ ποιόν et descriptioni κατὰ τὸ ποσόν. Quod autem dicit πρότερον εἴπομεν, in iis nihil aliud designatur, nisi hoc: partes illae supra (cap. VI, 4—8) enumeratae sunt. Neque vero ex his verbis tractationem illarum partium, quod plures voluerunt interpretes, iam antea absolutam esse sequitur; utitur enim Aristoteles accusativo μέρη, quum alibi dicere soleat περὶ μερῶν.

Κατὰ δὲ τὸ ποσὸν καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται κεχωρισμένα. In his verbis tertium designatur μορίων genus, partes dico secundum quantitatem constitutas [2], in quas loco separatas dividitur tragoedia. Particula καί, ut saepe apud Aristotelem [3], ex-

---

1) Vid. Naekii opusc. philol. I, p. 94. Praeterea cf. Spengelii iudicium, quod tulit in Act. Acad. Monac. a. 1837 p. 222 de Arist. dicendi genere in Poetica.

2) Cf. Met. IV, 25 p. 1023 b 12: μέρος λέγεται ἕνα μὲν τρόπον εἰς ὃ διαιρεθείη ἂν τὸ ποσὸν ὁπωσοῦν. Ib. VI, 10 p. 1034 b 32: πολλαχῶς λέγεται τὸ μέρος, ὧν εἷς μὲν τρόπος τὸ μετροῦν κατὰ τὸ ποσόν.

3) Cf. Anal. post. I, 8 p. 75 b 22: φανερὸν — ὅτι ἀνάγκη καὶ τὸ συμπέρασμα ἀΐδιον εἶναι τῆς τοιαύτης ἀποδείξεως καὶ τῆς ἁπλῶς εἰπεῖν ἀποδείξεως. Top. VIII, 11 p. 161 b 27: ταῦτα δ' εἴη χείρω τῶν ἐρωτηθέντων καὶ ἧττον ἔνδοξα τοῦ συμπεράσματος. Met. IV, I p. 1013 a 7: ἡ δέ (i. e. ἀρχή) ὅθεν γίγνεται πρῶτον μὴ ἐνυπάρχοντος καὶ ὅθεν πρῶτον ἡ κίνησις πέφυκεν ἄρχεσθαι. Ib. IV, 14 p. 1020 b 3. XI, 7 p. 1072 b 21.

plicandi vim habet; nam quae sequuntur „εἰς ἃ διαιρεῖται κεχωρισμένα" quaeque sunt opposita antegressis „οἷς μὲν ὡς εἴδεσι δεῖ χρῆσθαι", accuratius definiunt, quae universe modo sunt dicta κατὰ τὸ ποσόν, partesque describunt, quae non, ut illa εἴδη tragoediae, simul eodem loco esse possunt (cf. Arist. de anim. III, 6 p. 430 b 14).

Κοινὰ μὲν ἁπάντων ταῦτα, ἴδια δὲ τὰ ἀπὸ σκηνῆς καὶ κόμμοι. Pronomen ταῦτα plures viri docti spectare contendunt ad parodum et stasimum ideoque enuntiatum ita accipiunt, ut scriptor chorici partes dicat esse κοινὰς ἁπάντων. Quod qui volunt, iidem totum enuntiatum: κοινὰ μὲν ἁπάντων ταῦτα, ἴδια δὲ τὰ κτλ. ad choricum referant oportet; unde necessario efficeretur, ut τὰ ἀπὸ σκηνῆς chorici genus esset. Atqui τὰ ἀπὸ σκηνῆς nihil ad chorum pertinere, sed cantica esse, quae a solis histrionibus in scena peragebantur, iam satis apparet ex hac commi definitione: κόμμος δὲ θρῆνος κοινὸς χοροῦ καὶ ἀπὸ σκηνῆς, ubi verbis ἀπὸ σκηνῆς designantur histriones. Ergo pronomen ταῦτα non ad parodum et stasimum, sed ad omnes, quae modo dictae sunt, partes spectat, ad prologum, episodium, exodum, parodum, stasimum [1]. Has igitur quinque partes Aristoteles dicit esse communes ἁπάντων i. e. omnium tragoediarum vel potius dramatum, de quibus h. l. disseritur. Deinde vocabulo κοινὸν oppositum est ἴδιον i. e. singularum tragoediarum proprium. Eadem autem ratione Aristoteles voces κοινά et ἴδια adhibet in Phys. ausc. III, 1 p. 200 b 21, quum dicit: δῆλον οὖν ὡς διὰ — τὸ πάντων εἶναι κοινὰ καὶ καθόλου ταῦτα πᾶσι, σκεπτέον προχειρισαμένοις περὶ ἑκάστου τούτων. ὑστέρα γὰρ ἡ περὶ τῶν ἰδίων θεωρία τῆς περὶ τῶν κοινῶν ἐστίν [2]. Neque minus ad hunc dicendi usum illustrandum valet Rhet. II, 22 p. 1396 b 12 seqq.; quemadmodum enim ibi Achillis et Diomedis et ceterorum Graecorum principum communem (κοινόν) esse ait Aristoteles hominis militisque notionem, proprium contra (ἴδιον) Achillis, quod Hectorem interfecerit: simili fere ratione prologus, episodium, exodus, parodus, stasimum communia sunt omnium tragoediarum, commi autem et cantica ex scena singularum propria.

Iam philosophus postquam generatim mythi naturam, formas, partes eaque membra descripsit, quibus tragoediae continetur divisio externa: ad speciales de componendo

---

1) Sic recte hunc locum interpretati sunt Heimsoeth. in eo libro qui inscriptus est „vom Vortrage des Chors" p. 96, Düntzer. in Vindiciis Poet. Arist. p. 55, Knebel. in Versione Poet. Arist. p. 324, Thyrwitt. in edit. Poet. p. 120, Victorius in comment. in Poet. p. 113. A vera autem Stagiritae mente plus minus aberrarunt Hermannus in comment. in Poet. p. 131, Waldaestel. in commentatione de trag. Graec. membris p. 3, Firnhaber. in Zimmerm. Ephem. antiqu. a. 1839 p. 678, Ritter. in comment. in Poet. p. 165, Geppert in libro, cui titulus: Altgriech. Bühne p. 216, L. Schmidt. in disput. de parodi notione p. 6 et 9.

2) Cf. Anal. post. I, 32 p. 88 b 27. De anim. II, 9 p. 421 b 17. Phys. ausc. I, 7 p. 189 b 31. De part. anim. III, 1 p. 662 a 19.

mytho praeceptiones se convertens [1]) primum quae rerum in tragoedia gerendarum compositio (*σύνθεσις τῆς καλλίστης τραγῳδίας*) qualesque homines artis legibus maxime respondeant exponit (cap. XIII); deinde qua ratione miseranda timendaque recte excitentur et quot modis timor ac miseratio ex rerum complexione oriatur accurate tradit (cap. XIV).

Mythi autem pertractatione absoluta [2]) scriptor ad secundam transit tragoediae partem necessariam (*ἤθη*) atque cap. XV. ea praecipit, quae in moribus personarum agentium conformandis observanda sint. Primum enim ut personae rem per se honestam ratione ac consilio persequantur (*ἤθη χρηστά*) postulat, deinde ut sui cuique personae aptique tribuantur mores (*ἤθη ἁρμόττοντα*), tertio ut mores veram exhibeant vitae imaginem (*ὅμοια ἤθη*), quarto ut mores totam per tragoediam sibi constent (*ἤθη ὁμαλά*); nec minus denique in moribus effingendis poeta id anquirat, quod veri sit simile vel necessarium.

Quibus expositis priusquam reliquarum partium tractationem aggrediatur, commodum esse putat Aristoteles, varia inserere praecepta, imprimis ad pertexendam mythi compositionem et ad viam rationemque pertinentia, qua poeta tragoediam omnibus numeris absolutam conficiat [3]). Et primum quidem in *ἀναγνώρισιν*, praecipuam mythi partem, diligentius inquirens varios agnoscendi modos enumerat ac diiudicat (cap. XVI); deinde poetis suadet, ut mythum quam maxime fieri possit oculis suis subiiciant totumque personarum agentium habitum omnesque gestus corpore exprimant (cap. XVII); tum breviter enarrat, quid in tragoedia sit implicatio (*δέσις* vel *πλοκή*) et solutio (*λύσις*), quaeque inter eas ratio intercedat. Hoc loco denuo revocamur ad alia tragoediae *μόρια*, ad species dico (*τὰ εἴδη τοῦ γένους φασὶν εἶναι μόρια* Met. IV, 25 p. 1023 b 18), in quas tragoediae ambitus, quem vocant, dividitur. „Tragoediae autem species, ait Aristoteles cap. XVIII, 2 p. 1455 b 32, sunt quattuor, tot enim etiam partes dictae sunt: una quidem implicata, cuius natura atque vis [4]) posita est in peripetia et agnitione, altera pa-

---

1) Cap. XIII, 1: *ὧν δὲ δεῖ στοχάζεσθαι καὶ ἃ δεῖ εὐλαβεῖσθαι συνιστάντας τοὺς μύθους καὶ πόθεν ἔσται τὸ τῆς τραγῳδίας ἔργον, ἐφεξῆς ἂν εἴη λεκτέον τοῖς νῦν εἰρημένοις.*

2) Cap. XIV, 11: *περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν πραγμάτων συστάσεως καὶ ποίους τινὰς εἶναι δεῖ τοὺς μύθους εἴρηται ἱκανῶς.*

3) Insertis capitibus XVI, XVII, XVIII prorsus perturbari continuum disputationis ordinem permulti contendunt interpretes. Non recte, opinor. Nemo enim non videt, generatim et universe servari ab Aristotele partium designatarum seriem; sed in huius modi rebus tractandis, qualia sunt poeticae artis praecepta, eam veniam concedi scriptori atque libertatem par est, ut nonnunquam membrorum ordinem parumper intermittat; praeterea aliud est de rei alicuius vi ac natura agere, aliud quomodo res conficiatur et pertexatur dedita opera praecipere, id quod suo iure in his capitibus egisse censendus est Aristoteles.

4) *Τὸ ὅλον* idem fere significat quod *εἶδος* i. e. ea causa, quae efficit, ut tragoedia implicata definitam induat naturam. Cf. Met. IV, 25 p. 1023 b 20: *τὸ ὅλον, ἢ τὸ εἶδος ἢ τὸ ἔχον τὸ*

thetica, ut Aiaces et Ixiones, tertia moralis, ut Phthiotides et Peleus, quarta autem species, ut Phorcides et Prometheus et quaecunque in Orco."

Multum in verbis *τοσαῦτα γὰρ καὶ τὰ μέρη ἐλέχθη* explicandis desudarunt interpretes. Et Robortellus quidem, ut ex Spengelii annotatione cognovi, *μέρη* ab Aristotele dici arbitratur *περιπέτειαν, ἀναγνώρισιν, πάθος*: Victorius (l. c. p. 176 seq.) parum sibi constans nunc *περιπέτειαν, ἀναγνώρισιν, πάθος, ἦθος*, nunc *μῦθον, ἦθος, διάνοιαν, λέξιν* intelligit: Hermannus (l. c. p. 128 seq.) *περιπέτειαν, ἀναγνώρισιν, πάθος, ἦθος*, Spengelius (l. c. p. 250) *μῦθον, ἦθος, διάνοιαν, λέξιν*, Hartungius (l. c. p. 137) cum Rittero (l. c. p. 136 et 211) *πρόλογον, ἐπεισόδιον, ἔξοδον, χορικόν*, Düntzerus (l. c. p. 76) *περιπέτειαν* cum *ἀναγνωρίσει, πάθος, ἤθη, ὄψιν* cum *μελοποιίᾳ* interpretantur *τὰ μέρη*. Primum autem dubium esse non potest, quin Aristoteles, id quod et *γάρ* particula et articulo *τά* indicatur, in *μέρεσι* quibusdam ante dictis inesse voluerit quadripartitae tragoediarum divisionis principium; deinde ad *μέρη* ex antegresso enuntiato genitivus *τραγῳδίας* cogitatione haud dubie est supplendus: unde consequitur, ut ex tragoediae partibus quibusdam exsistere quattuor eius species contendat scriptor. Atqui partes, quae iustae sunt tragoediarum *εἰδοποιοὶ διαφοραί*, non solum ex una eademque re, quae ad peculiarem tragoediae naturam spectat [1]), repetendae sunt, sed etiam aliquid oppositum habere [2]) simulque ita comparatae esse debent, ut diversam mythi *δέσιν* et *λύσιν* efficiant, adeo quidem ut vel in diversis argumentis, ubi una eademque pars (*διαφορά*) adhibetur, eadem exoriatur tragoediae species; nam „*δίκαιον*, ait Aristoteles cap. XVIII, 3 *καὶ τραγῳδίαν ἄλλην καὶ τὴν αὐτὴν λέγειν οὐδὲν ἴσως τῷ μύθῳ, τοῦτο δὲ ὧν ἡ αὐτὴ πλοκὴ καὶ λύσις*."

Hisce divisionis legibus neque quattuor illae secundum quantitatem partes (*κατὰ τὸ ποσόν*) respondent, utpote quae nihil prorsus attingant tragoediae qualitatem (*ποιότητα* [3]), neque magis huc pertinent quas posuit sex partes *κατὰ τὸ ποιόν*, quae, quum ipsam tragici carminis notionem constituant et cum unaquaque specie necessario sint coniunctae, nullo pacto per se efficere possint tragoediae formas. Quae quum ita sint, nullae relinquuntur aliae partes nisi *περιπέτεια, ἀναγνώρισις, πάθος*, mythi partes, quas supra vidimus easdem appellari posse partes tragoediae.

Atque ex his partibus, quae, quoniam *περιπέτεια* et *ἀναγνώρισις* coniunctae pro una *διαφορᾷ* sunt habendae, duas formant mythi differentias specificas, quattuor tragoediae species exsistunt, quandoquidem utraque harum differentiarum aliquid oppositum (*ἀντιδιῃρημένον τι*) habet. Nam ex *περιπετείᾳ* et *ἀναγνωρίσει*, sive separatim sive

---

εἶδος. Ib. IV, 2 p. 1013 b 22: *τὸ ὅλον καὶ ἡ σύνθεσις καὶ τὸ εἶδος.* Eandem vim habet *τὸ συνόλον* Poet. I, 2 p. 1447 a 16 et *διόλου* cap. XXIV, 2 p. 1459 b 16.

1) Cf. de part. anim. I, 3 p. 643 a 27: *ἔτι διαιρεῖν χρὴ τοῖς ἐν τῇ οὐσίᾳ.* Top. VI, 6 p. 143 a 29: *πάλιν ἐπὶ τῶν διαφορῶν ὁμοίως σκεπτέον εἰ καὶ διαφορὰς εἶπε τοῦ γένους.*

2) Cf. Top. VI, 6 p. 143 a 34: *ὁρᾶν δὲ δεῖ καὶ εἰ ἔστιν ἀντιδιῃρημένον τι τῇ εἰρημένῃ διαφορᾷ.*

3) Cf. Top. VI, 6 p. 144 a 21: *δοκεῖ γὰρ ποιόν τι πᾶσα διαφορὰ δηλοῦν.*

coniunctim adhibentur, exoritur mythi *συμπλοκή*, prima ac praecipua tragoediarum differentia, quae, si ad genus i. e. *μῦθον* accedit, tragoediam efficit *πεπλεγμένην*. Cui differentiae privatione perfecta (*τελείᾳ στερήσει*) opposita est mythi *ἁπλότης*, quae alteram format tragoediae speciem, cuius naturam Hermannus recte dicit positam esse in absentia *περιπετείας* et *ἀναγνωρίσεως*; nam „quod privatione continetur, id non per se, sed eo ipso, quo privatum est, cognoscitur" [1]. Nomen autem huius formae, quarto loco ab Aristotele positae, — sive omissum est librariorum incuria sive, quod veri est similius, Aristoteles hanc speciem exemplis illustrasse satis habuit, — *ἁπλοῦν* esse apparet ex cap. XXIV, I, ubi leguntur haec: *ἔτι δὲ τὰ εἴδη ταῦτα δεῖ ἔχειν τὴν ἐποποιίαν τῇ τραγῳδίᾳ· ἢ γὰρ ἁπλῆν ἢ πεπλεγμένην ἢ ἠθικὴν ἢ παθητικὴν δεῖ εἶναι.* Quibus verbis scriptor haec addit: *καὶ τὰ μέρη, ἔξω μελοποιίας καὶ ὄψεως, ταὐτά· καὶ γὰρ περιπετειῶν δεῖ καὶ ἀναγνωρίσεων καὶ παθημάτων* h. e. easdemque habere debet epopoeia partes, nimirum ex quibus quattuor quae modo enumeratae sunt species proficiscuntur; nam et peripetiis opus est et agnitionibus et atrocibus malis; verba autem „*ἔξω μελοποιίας καὶ ὄψεως*" inter partes alius generis liberius et audacius interposita sunt.

Sed redeo ad tragoediae divisionem. Quum quartae formae natura in perfecta ac plena cernatur privatione differentiae specificae, ex qua prima species derivatur: inter implicatam tragoediam et simplicem, sicut inter album colorem et nigrum, quaedam mediae intercedunt species (*τὰ μεταξύ* cf. Arist. Categ. X p. 12 a 10), quae neque simplices neque implicatae, sed plus minus oppositae illis sunt simulque ex differentiis sibi invicem oppositis exsistunt. Eiusmodi autem mediam differentiam specificam supra cognovimus esse *πάθος*, quod arctiore sensu refertur ad exitiosas tantum mutationes, ad vulnera, mortem, summos corporis dolores [2], qualia *παθήματα* in Iliade ponuntur in conspectu [3]. Huic differentiae, ex qua tragoedia pathetica deducitur, oppositum est (*ἀντιδιῃρημένον τι*) *ἦθος*, quod pariter ac *πάθος* arctioribus finibus circumscriptum ad animi tantum dolores respicit atque tragoediam ethicam fingit, in qua, sicut in Odyssea [4], virtutes morales (*ἠθικαὶ ἀρεταί*) oculis subiiciuntur.

---

1) Vid. Trendelenb. comment. in Arist. de anim. libr. III, 6 p. 430 b 23. Cf. Met. VIII, 2 p. 1046 b 14. Secundum Aristotelem duo sunt principia inter se contraria, quae formant materiam: *τὸ εἶδος* et *ἡ στέρησις τελεία*. Met. IV, 2 p. 1013 b 12: *ὃ γὰρ παρὸν αἴτιον τουδί, τοῦτ' ἀπὸν αἰτιώμεθα ἐνίοτε τοῦ ἐναντίου.* Phys. ausc. II, 1 p. 193 b 19: *καὶ γὰρ ἡ στέρησις εἶδός πώς ἐστιν.* Praeterea cf. de part. anim. I, 3 p. 643 b 30: *λέγω δὲ ἁπλᾶ μέν, ἐὰν μὴ ἔχῃ διαφοράν, συμπεπλεγμένα δέ, ἐὰν ἔχῃ.*

2) Cf. Poet. XI, 6: *πάθος δ' ἐστὶ πρᾶξις φθαρτικὴ ἢ ὀδυνηρά, οἷον οἵ τε ἐν τῷ φανερῷ θάνατοι καὶ αἱ περιωδυνίαι καὶ τρώσεις καὶ ὅσα τοιαῦτα.* Met. IV, 21 p. 1022 b 19: *πάθος λέγεται — αἱ βλαβεραὶ ἀλλοιώσεις καὶ κινήσεις καὶ μάλιστα αἱ λυπηραὶ βλάβαι. ἔτι τά μεγέθη τῶν συμφορῶν καὶ λυπηρῶν πάθη λέγεται.* Eth. Nic. II, 4 p. 1105 b 21: *λέγω δὲ πάθη — ὅλως οἷς ἕπεται ἡδονὴ ἢ λύπη.*

3) Poet. XXIV, 2 p. 1459 b 14: *ἡ μὲν Ἰλιὰς ἁπλοῦν καὶ παθητικόν.*

4) Ibid.: *ἡ δὲ Ὀδύσσεια πεπλεγμένον, ἀναγνώρισις γὰρ διόλου καὶ ἠθική.*

Quae si recte sunt disputata, dubitari non poterit, quin Aristoteles verbis „τοσαῦτα γὰρ καὶ τὰ μέρη ἐλέχθη" hanc subiectam esse voluerit sententiam: nam tot (i. e. eo numero, ex quo quattuor formae exsistant) partes quoque tragoediae (vel mythi) dictae sunt. In eandem fere breviloquentiam incurrimus in Phys. ausc. III, 1 p. 201 a 8, ubi haec habes: *κινήσεως καὶ μεταβολῆς ἐστὶν εἴδη τοσαῦτα ὅσα τοῦ ὄντος* (cf. ib. V, 1 p. 225 a 7 et 34 sqq.), i. e. tot sunt motus et mutationis formae, quot sunt species ipsius quod est, vel categoriarum. At non decem motus formas enumerat, sed tantum tres. Hoc igitur dicit: tot sunt motus et mutationis species, *ὅσα τοῦ ὄντος*, exceptis illis categoriis, secundum quas *κίνησις* omnino fieri non potest.

Quae dictionis insolentia si cui offensioni sit, is Aristotelem meminerit, ut sagacem omnium fere disciplinarum et artium exploratorem, nonnullarum inventorem summumque perfectorem, quum peculiare quoddam ac proprium loquendi genus, quo nihil aliud nisi res verbis adaequare studet, induxisse, tum concisa ac nervosa usum esse brevitate, quae et in ceteris eius scriptis et in hoc praesertim libello satis frequentatur. Quae quidem breviloquentia tantum abest, ut vulgaris istius negligentiae crimen incurrat, ut licentia quaedam habenda sit summo philosopho concessa, qui beatissima ingenii ubertate et celeritate praeditus scribendique impatiens paucissimis verbis plurimum complectatur sententiae, ut saepe magis quaerendum sit quid dicere voluerit, quam quid dixerit. Hanc autem orationis Aristoteleae indolem ac proprietatem nunc quidem nolo illustrare exemplis, quum alio loco eandem rem tractare in animo sit.

Itaque hic pedem sistamus, quoniam id quod nobis propositum erat, ut partium, quae Aristoteles in libri exordio *μόρια* dixit, et numerum et naturam pervestigaremus, absolvisse nobis videmur. Quare *περὶ τῶν μορίων* i. e. *τῶν εἰδῶν καὶ τῶν μερῶν, καὶ πόσα καὶ τί διαφέρει — εἰρήσθω τοσαῦτα.*